

Nr 121

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande statsutgifterna m. m.

(4:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundström* och *Bengtson* (I: 475) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 572) har hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala *dels* att en rullande femårsplan för statens utgifter och inkomster upplägges för att nå ökad planmässighet, angelägenhetsgradering och tidsplanering i reformarbetet, *dels* att en nationalbudget i arbetskraftstermer — en bedömning av det samlade folkhushållets tillgång och behov av olika slag av arbetskraft — uppgöres för att underlätta reformarbetets avvägning och för att åstadkomma en fastare grund för utbildningsväsendets utbyggnad, *dels ock* att en parlamentarisk utredning tillsättes för översyn av statsutgifterna för att nå effektivitetsvinster och kostnadsbesparingar.

Vidare har i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Lundström* (I: 756) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hedlund* och *Ohlin* (II: 928), såvitt avser punkterna 1—3 i motionerna, hemställts att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 125 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära vissa åtgärder i syfte att åstadkomma en stabil ekonomi, inriktad på att främja ekonomisk tillväxt och hejda prisstegringarna, med utgångspunkt från det sjupunktsprogram som framlägges i motionerna.

Slutligen har i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 758) och den andra inom andra kammaren av herr *Bohman m. fl.* (II: 927) hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t *dels* uttala, att budgetarbetet för budgetåret 1967/68 bör inriktas på en utgiftsram vars tillväxt motsvarar högst produktionsökningen i landet, *dels* hemställa om tillsättande av en besparingsutredning, vari samtliga demokratiska partier, näringslivet och de ekonomiska vetenskaperna är representerade, med uppgift att mot bakgrunden av det rådande bekymmersamma läget ompröva redan fattade beslut av större omfattning samt framlägga en plan för den framtida statsverksamheten med riktpunkten att den fortsatta ökningen av statsutgifterna högst bör motsvara produktionsökningen i landet.

Beträffande motiveringarna för de ifrågavarande förslagen får utskottet hänvisa till motionerna II: 572, I: 758 och II: 928.

Utskottet. I förevarande utlåtande upptar utskottet till behandling ett antal motioner, i vilka, såvitt nu är i fråga, framföres förslag rörande utformningen av statsbudgeten för att tillgodose behovet av långsiktig planering samt om en parlamentarisk översyn av statsutgifterna.

I motionerna I: 475 och II: 572 föreslås bl. a. att en rullande femårsplan för statens utgifter och inkomster upplägges för att nå ökad planmässighet, angelägenhetsgradering och tidsplanering i reformarbetet. Motionerna I: 756 och II: 928 innehåller förslag av samma innebörd.

Frågan om långsiktplanering av statsbudgeten behandlades vid föregående års riksdag i statsutskottets utlåtande nr 151 i anledning av då väckta motioner i ämnet. Utskottet anförde bl. a. att i den s. k. kompletteringspropositionen för budgetåret 1965/66 hade i anslutning till beräkningen av den långsiktiga budgetutvecklingen och perspektiven för den svenska ekonomins utveckling under återstoden av 1960-talet även berörts den ekonomiska politikens mer långsiktiga avvägning. Vidare framhöll utskottet att i särskilda bilagor till propositionen lämnats långtidsbudget för budgetåren 1965/66—1969/70 och en promemoria om den ekonomiska långsiktutvecklingen. I dessa dokument hade, enligt utskottets mening, frågan om långtidsbudgeten och därmed sammanhängande problem av olika slag ägnats en ingående belysning. Såvitt utskottet kunde finna hade behandlingen av frågan om en långtidsbudget i samband med kompletteringspropositionen medfört en så pass ingående belysning av därmed förknippade problem som med utgångspunkt från föreliggande förutsättningar då syntes möjlig.

Beträffande de nu föreliggande förslagen om långtidsbudget vill utskottet erinra om att propositionen nr 125 angående komplettering av riksstatförslaget för budgetåret 1966/67 m. m. på motsvarande sätt som föregående års kompletteringsproposition behandlar den långsiktiga ekonomiska politiken och i en särskild bilaga innehåller långtidsbudget för perioden 1966/67—1970/71. En promemoria angående den ekonomiska långsiktutvecklingen ingår likaledes som bilaga till kompletteringspropositionen.

Utskottet, som finner den vid 1966 års kompletteringsproposition fogade långtidsbudgeten motsvara de krav på bedömning av de närmaste årens resurser, som rimligtvis kan ställas, anser motionskraven på denna punkt tillgodosedda.

I motionerna I: 475 och II: 572 har vidare hemställts att en nationalbudget i arbetskraftstermer — en bedömning av det samlade folkhushållets tillgång och behov av olika slag av arbetskraft — uppgöres för att underlätta reformarbetets avvägning och för att åstadkomma en fastare grund för utbildningsväsendets utbyggnad. Förslag av samma innebörd har framförts i motionerna I: 756 och II: 928.

I anslutning härtill får utskottet erinra om att bankoutskottet i sitt utlåtande nr 25 för innevarande år i anledning av motioner angående den ekonomiska politiken m. m. behandlat ifrågavarande spörsmål. Bankoutskottet konstaterade i sitt utlåtande att upprättandet av arbetskraftsbalanser reser ett antal svårbemästrade principiella och praktiska problem, framför allt när det gäller uppdelningen på olika delsektorer. Enligt bankoutskottet ägnas dessa problem intresse inom vissa myndigheter och ingår också som ett led i långtidsplaneringen inom departementen. Bankoutskottet ansåg att frågan redan ägnas uppmärksamhet i sådan utsträckning att någon särskild åtgärd från riksdagens sida inte erfordrades.

Utskottet har för sin del med beaktande av bankoutskottets av riksdagen godkända motivering för avslag på förenämnda yrkanden icke funnit skäl till förnyad prövning av nu föreliggande yrkanden av samma innebörd.

I motionerna I: 475 och II: 572 slutligen har föreslagits att en parlamentarisk utredning tillsättes för översyn av statsutgifterna för att nå effektivitetsvinster och kostnadsbesparingar. Motsvarande förslag har framförts i motionerna I: 756 och II: 928. Motionerna I: 758 och II: 927 innehåller likaledes yrkanden om tillsättande av en besparingsutredning, vari samtliga demokratiska partier, näringslivet och de ekonomiska vetenskaperna är representerade, med uppgift att mot bakgrunden av det rådande bekymmersamma läget ompröva redan fattade beslut av större omfattning samt framlägga en plan för den framtida statsverksamheten med riktpunkten att den fortsatta ökningen av statsutgifterna högst bör motsvara produktionsökningen i landet.

Utskottet vill erinra om att redan nu en fortlöpande och ingående granskning av statsutgifterna sker såväl vid departementens årliga budgetarbete som genom vederbörande utskotts prövning av Kungl. Maj:ts anslagsframsättningar ävensom genom de statliga revisions- och rationaliseringsorganens arbete. Inom avgränsade områden av samhällslivet arbetar ständigt statliga utredningar, och de politiska partierna har fortlöpande möjligheter att på detta sätt medverka till rationaliseringar av statsverksamheten.

Motionärerna synes vidare åsyfta att till en parlamentarisk utredning överföra den debatt om de politiska avvägningsfrågorna som normalt förekommer i riksdagen. Enligt utskottets mening bör även i fortsättningen denna debatt ske öppet. De skilda politiska meningsriktningarna bör kunna presentera förslag beträffande statsutgifterna utan föregående parlamentarisk utredning. Utskottet kan sålunda icke biträda förslagen på denna punkt.

Beträffande yrkandena i motionerna I: 758 och II: 927 rörande en utgiftsram i budgetarbetet vars tillväxt motsvarar högst produktionsökningen i landet finner sig utskottet icke kunna förorda att 1966 års vårriksdag skall göra bindande uttalanden om den budgetbehandling som föregår det förslag till statsreglering Kungl. Maj:t har att förelägga 1967 års riksdag.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att motionerna I:475 och II:572 samt I:756 och II:928, samtliga motioner såvitt de avser upprättande av en rullande femårsplan för statens utgifter och inkomster, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I:475 och II:572 samt I:756 och II:928, samtliga motioner såvitt de avser uppgörande av en nationalbudget avseende arbetskraften, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I:475 och II:572 ävensom I:756 och II:928 samt I:758 och II:927, samtliga motioner såvitt de avser tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I:758 och II:927, såvitt de avser utgiftsram i budgetarbetet för budgetåret 1967/68, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 maj 1966

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit
från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Axel Andersson, Ivar Johansson, Virgin, Svensson, fru Wallentheim, herrar Söderberg, Bengtson, Mårtensson, Bertil Petersson, Eric Gustaf Peterson, Rönnberg, Strandberg och Wirtén; samt

från andra kammaren: herrar Bohman, Blidfors, Ståhl, Almgren, Eliasson i Sundborn, Mellqvist, fru Lewén-Eliasson, herrar Nihlfors, Lindholm, Lassinantti, Johansson i Norrköping, Gustafsson i Kårby, Cassel, Tobé och Alemyr.

Reservationer

1) beträffande rullande femårsplan av herrar Axel Andersson, Ivar Johansson, Virgin, Bengtson, Eric Gustaf Peterson, Strandberg, Wirtén, Bohman, Ståhl, Eliasson i Sundborn, Nihlfors, Gustafsson i Kårby, Cassel och Tobé, vilka ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande på s. 2, som börjar med »I motionerna I:475» och slutar med »punkt tillgodosedda», bort ha följande lydelse:

»I motionerna I: 475 och II: 572 samt I: 756 och II: 928 framställs krav på en mera genomarbetad långtidsplanering av den statliga budgeten. Denna bör utgöra ett led i en översiktlig framtidsbedömning av hela den offentliga sektorn — staten, kommunerna och landstingen — så att underlag erhålles ur en bredare samhällsekonomisk synvinkel för angelägenhetsgradering och tidsplanering av olika uppgifter och reformer. Liknande tankegångar har framförts i motionerna I: 310 och II: 379.

Utskottet anser att den i kompletteringspropositionen intagna långtidsbudgeten är ofullständig som planeringsinstrument för statsinkomsternas och statsutgifternas utveckling under en längre tidsperiod. Bl. a. anknyter den inte till några angivna riktlinjer för den ekonomiska politiken under perioden. Vidare saknas en tidsplanering och angelägenhetsgradering av olika reformförslag inom ramen för de resurser som beräknas bli tillgängliga. Med en riktigt utformad flerårsbudget som självfallet skall vara 'rullande', vinnes betydligt större stadga för statsfinansernas utveckling, och reformerna kan genomföras med bibehållande av samhällsekonomisk balans.»

dels ock att utskottets hemställan under I. bort ha följande lydelse:

»I. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 475 och II: 572 samt I: 756 och II: 928, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att en rullande femårsplan för statens utgifter och inkomster upplägges för att nå ökad planmässighet, angelägenhetsgradering och tidsplanering i reformarbetet;»

2) beträffande *arbetskraftsbudget* av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Virgin, Bengtson, Eric Gustaf Peterson, Strandberg, Wirtén, Bohman, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors, Gustafsson* i Kårby, *Cassel* och *Tobé*, vilka ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande på s. 3, som börjar med »I anslutning» och slutar med »samma innebörd», bort ha följande lydelse:

»Den nuvarande långtidsbudgeten innehåller en summarisk bedömning av behov och tillgång på arbetskraft under en längre tidsperiod med särskild tonvikt på den offentliga sektorn. Redogörelsen överensstämmer till sin karaktär med den som långtidsutredningarna presenterar. Enligt utskottets mening bör en mer specificerad redovisning eftersträvas, som lämpligen kan göras i anslutning till regeringens förslag i statsverkspropositionen och kompletteringspropositionen. Av redovisningen skall bl. a. framgå i vilken utsträckning erforderlig arbetskraft kan uppbringas för ett effektivt genomförande av de reformer som statsmakterna beslutat. Redovisningen skall ha karaktär av en arbetskraftsbudget med uppskattning av efterfrågan på olika slag av arbetskraft — även sådan med högre teoretisk utbildning — i enskilda och offentliga sektorer samt av förefintlig och

framtida tillgång på arbetskraft. Möjligen uppkommande framtida störningar i arbetsmarknaden, som kan beräknas vålla mera betydande arbetskraftsbrist eller arbetslöshet, bör i god tid uppmärksammas och föranleda anmälan till vederbörande myndigheter. Arbetskraftsbudgeten skall *dels* avse en längre tidsperiod, *dels* göras i mer detaljerad utformning för varje budgetår för sig. Genom denna budget torde reformarbetets avvägning underlättas och en fastare grund för utbildningsväsendet åstadkommas.

Utskottet tillstyrker således motionerna.»

dels ock att utskottets hemställan under II. bort ha följande lydelse:

»II. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 475 och II: 572 samt I: 756 och II: 928, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att en nationalbudget avseende arbetskraften uppgöres för att underlätta reformarbetets avvägning och för att åstadkomma en fastare grund för utbildningsväsendets utbyggnad;»

3) beträffande besparingsutredning av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Virgin, Bengtson, Eric Gustaf Peterson, Strandberg, Wirtén, Bohman, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors, Gustafsson* i Kårby, *Cassel* och *Tobé*, vilka ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande på s. 3, som börjar med »Utskottet vill» och slutar med »denna punkt», bort ha följande lydelse:

»Såsom utskottet framhöll i sitt utlåtande nr 147 i fjol vid behandling av motioner av liknande innehåll bör statsutgifterna tid efter annan underkastas en samlad översyn i besparingssyfte. Sedan nämnda utlåtande avgavs har bl. a. långtidsutredningen framlagt sin bedömning av den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren. De svåra balansrubbningsår, som f. n. kännetecknar svensk ekonomi, gör en översyn av statsutgifterna särskilt angelägen. Utskottet anser således, att en besparingsutredning med parlamentarisk representation bör tillsättas snarast möjligt.»

dels ock att utskottets hemställan under III. bort ha följande lydelse:

»III. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 475 och II: 572, I: 756 och II: 928 samt I: 758 och II: 927, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att en parlamentarisk utredning under medverkan av företrädare för näringslivet och de ekonomiska vetenskaperna tillsättes för översyn av statsutgifterna för att nå effektivitetsvinster och kostnadsbesparingar;»

4) beträffande budgetarbetet för 1967/68 av herrar *Virgin, Strandberg, Bohman* och *Cassel*, vilka ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 3, som börjar med »Beträff-

fande yrkandena» och slutar med »1967 års riksdag», bort ha följande lydelse:

»Utskottet finner den nuvarande ekonomiska situationen med betydande brist i utrikeshandeln och starkt försämrat penningvärde så allvarlig att en väsentligt stramare utgiftspolitik än hittills måste föras av i första hand staten. Att härvid redan fattade beslut av större omfattning måste kunna omprövas är ofrånkomligt. Det synes utskottet angeläget att Kungl. Maj:t omedelbart och innan myndigheterna utarbetar sina petita för nästa budgetår gör klart för dem att planeringen på sätt i motionerna angivits redan inför nästa budgetår måste inriktas på en utgiftsram vars tillväxt icke får överstiga produktionsutvecklingen i landet.»

dels ock utskottets hemställan under IV. bort ha följande lydelse:

»IV. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 758 och II: 927, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att budgetarbetet för budgetåret 1967/68 bör inriktas på en utgiftsram, vars tillväxt motsvarar högst produktionsökningen i landet.»

Särskilda yttranden

1) av herrar *Virgin, Strandberg, Bohman* och *Cassel*, vilka anfört följande:

»Enligt högerpartiets uppfattning befinner sig den svenska samhällsekonomin i ett så allvarligt läge att det kräver en betydligt mer omfattande och djupgående omläggning av den ekonomiska politiken och dess allmänpolitiska förutsättningar än vad regeringen angivit i såväl den tidigare framlagda som den nu reviderade finansplanen för budgetåret 1966/67. Från högerpartiets sida har under innevarande års riksdag i skilda motioner framlagts förslag till en serie av samverkande och inbördes väl avvägda motåtgärder i syfte att bl. a. lösa huvuduppgiften, nämligen att komma till rätta med inflationen. Härvid har vi bl. a. pekat på att de offentliga utgifterna inte endast måste planläggas och graderas efter angelägenhet utan också bringas att tillväxa långsammare än hittills. Åtminstone intill dess penningvärdet stabiliserats bör statens och kommunernas utgifter icke tillåtas öka i snabbare takt än den årliga ökningen av produktionen.

Vi har vidare krävt en reformering av skattesystemet och en omedelbar sänkning av marginalsatterna.

Bostadsbyggandet måste återföras till den fria sektorn och de skadliga ingreppen på detta viktiga område avvecklas. Arbetsmarknadsfrågorna och särskilt importen av utländsk arbetskraft bör planläggas mer systematiskt och långsiktigt än hittills. Även på andra områden bör en mera rörlig och anpassningsbar politik eftersträvas. Inte minst gäller detta kredit- och ränte-

politiken. En politik som framtvingar en fastlåst högränta är på sitt sätt lika felaktig som en gång den dogmatiska lågräntepolitiken. Om de inrikespolitiska aktiviteterna och reformprojekten är väl avbalanserade kan de generellt verkande ekonomiskt-politiska hjälpmedlen skapa samhällsekonomisk balans.

De olika förslag som högerpartiet sålunda i skilda motioner framfört, kompletterade med vissa förslag av liknande karaktär framlagda av mittenpartierna, kan sammanfattas sålunda:

1) Statliga och kommunala investeringar anpassas till näringslivets av konjunkturerna och efterfrågan varierande investeringsvolym. Intill dess penningvärdet stabiliserats bör statens och kommunernas utgifter icke tillåtas öka snabbare än vad som motsvarar produktionsökningen i landet. Budgetarbetet för de närmaste åren bör inriktas på en sådan utgiftsram.

2) En rullande femårsplan för den statliga budgetplaneringen upprättas.

3) En besparingsutredning tillsättes vari samtliga demokratiska partier, näringslivet och de ekonomiska vetenskaperna är representerade. Utredningens uppgift bör bl. a. vara att mot bakgrunden av det rådande bekymmersamma läget ompröva redan fattade beslut av större omfattning.

4) Möjligheterna att genom avgifter finansiera vissa av de tjänster som offentliga myndigheter erbjuder utredes.

5) Det s. k. planeringsrådet ombildas och ges en allsidigare sammansättning så att även riksdagen och därmed oppositionspartierna blir representerade samtidigt som rådets uppgifter och resurser preciseras.

6) Samråd bör äga rum mellan företrädare för arbetsmarknadsorganisationerna, näringslivet och fristående expertis i syfte att påvisa de samhällsekonomiska förutsättningarna för största möjliga reella inkomstförbättring för alla grupper i samhället och att klargöra att denna bäst uppnås genom att en allmän kostnadsuppressning undviks.

7) Till nationalbudgeten fogas en redogörelse för arbetskraftsbalansen och prognoser för behov och tillgång av arbetskraft.

8) Det enskilda sparandet stimuleras.

9) Hyrespolitiken och bostadsbyggandet inordnas successivt i den fria marknadens system.

10) En tidsplan för en omfattande skattereform fastlägges. Tidsplanen för 1967 skall upptaga följande delreformer:

En första sänkning av progressionen i skatteskalorna jämte viss höjning av oravsavdragen.

Stimulerande av enskilt frivilligt sparande genom vissa skatteavdrag.

Omläggning av omsättningsskatten till en mervärdeskatt.

För åren 1968—1970 förordar vi följande lättnader:

Komplettering av barnbidragen med barnavdrag vid beskattningen å 1 000 kr. per barn.

Indexreglering av oravsavdrag samt skiktgränser i skatteskalorna.

Fortsatt sänkning av progressionen i skatteskalorna och förbättring av ortsavdragen innebärande ett fullföljande av allmänna skatteberedningens enhälliga förslag om sänkning av de direkta skatterna.»

2) av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Bengtson, Eric Gustaf Peterson, Wirtén, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Nihlfors, Gustafsson* i Kårby och *Tobé*, vilka anförde följande:

»Utöver här i reservationer av oss angivna riktlinjer för en effektiv stabiliseringspolitik ansluter vi oss till det sjupunktsprogram som närmare utformats i motionerna I: 756 och II: 928.»